

Vukić ILINČIĆ*

MEDUN KAO KULTURNO-ISTORIJSKI SPOMENIK I VOJNA OSMATRAČNICA PODGORIČKO- -SKADARSKOG BASENA

Sažetak: Na teritoriji današnje Crne Gore jedan od značajnijih kulturno-istorijskih spomenika je Medun. Potiče iz ilirskog i antičkog perioda, a prema tipu gradskih zidina, smatra se da je nastao u III ili IV vijeku prije nove ere.

Kao ilirski grad i utvrđenje, Medun je imao veliki značaj. Međutim, dolaskom Rimljana i kasnije Slovena i Turaka, poprima sporednu ulogu, tako da se koristi za smještaj vojne posade i osmatranje komunikacije Podgoričko-skadarskom kotlinom.

Medun je danas, iako nedovoljno naučno istražen, važan kulturno-istorijski spomenik. Smješten je na teritoriji plemena Kuča, a uz samu akropolu nalazi se muzej posvećen poznatom kučkom junaku iz druge polovine XIX vijeka, Marku Miljanovu Popoviću.

Inače, brdsko pleme Kuči jedinstveno je, ne samo u Crnoj Gori već i na Balkanu, jer u njemu vjekovima, do danas, živi stanovništvo tri konfesije: pravoslavci, katolici i muslimani.

Multietničnost, vjerski sklad i tolerancija vjekovima prisutni u ovom pleмену, predstavljaju posebnu civilizacijsku i kulturnu tekovinu.

Ključne riječi: *Iliri, Skadarski basen, vojno utvrđenje*

Abstract: At the territory of the present time Montenegro Medun is one of the most important monument pertaining the history and the culture. Its origin belongs to the Illyrian and the Antique period, and according to the structure of the town walls, it is considered as it was founded in the 3th or 4th Century B. C.

As the Illyrian town and the fortress, Medun used to obtain a great importance. However, with the arrival of the Romans and following by the Slavs and the Turks, Medun assumed a secondary role, consequently it was used for the stationing of the military troops and for the observing of the road communication of the Podgorica – Skadar valley.

Nowadays, although has not been enough researched in the scientific way, Medun represents an important monument pertaining the history and the culture. It is located at the territory of the Kuči tribes, and next to its acropolis there is a museum exposition dedicated to the famous hero from the Kuči tribe lived in the second half of the 19th Century, Marko Miljanov Popovic.

* Vukić Ilinčić, Muzej Marka Miljanova, Medun, Podgorica

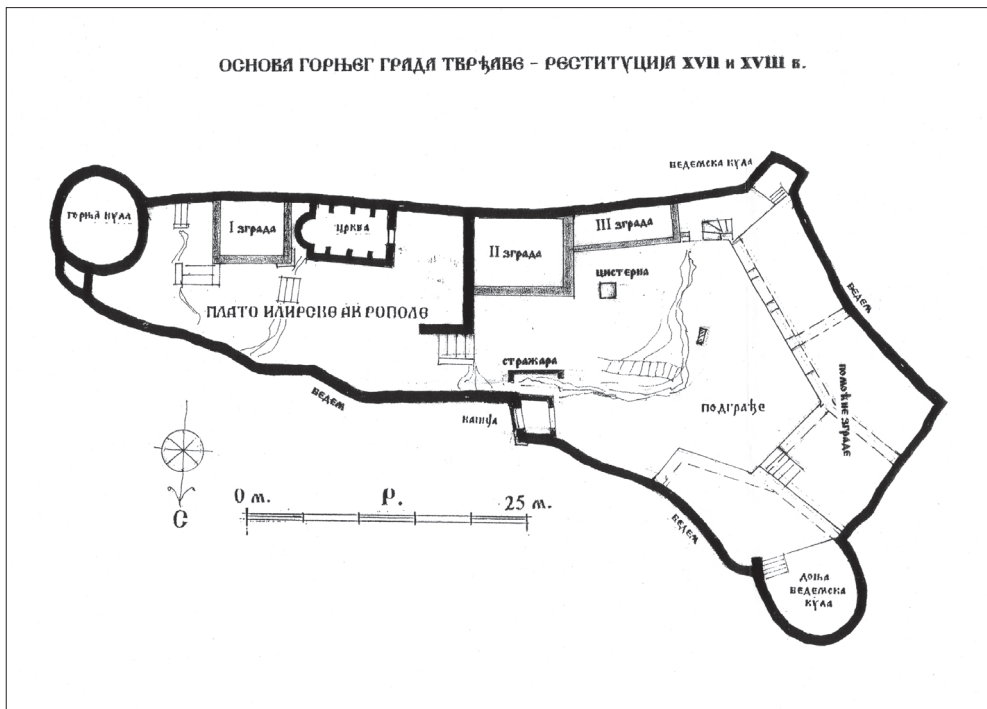
Otherwise, the mountain tribe Kuči is the unique one, not only in Montenegro but in Balkan peninsula, demonstrated that the population of three different confessions: the Orthodox, the Catholics and the Moslems have lived together there for ages until now.

The multiethnic, religious harmony and tolerance as the essential part of this tribe for ages, confirms the particular civilized and cultural way of heritage.

Key words: *The Illyrians, Skadar basin, military fortress...*

Na samo jedanaest kilometara od glavnog grada Crne Gore- Podgorice, na relativnoj visinskoj razlici od nekih 400 metara, nalaze se ostaci jednog od najstarijih antičkih gradova u unutrašnjosti Balkanskog poluostrva. Sa njegovih bedema, po vedrom danu, golim okom se može osmatrati basen Skadarskog jezera, a takvu ulogu u vojnom i bezbjednosnom pogledu imao je i kroz više od dva milenijuma du- gu istoriju.

Poseban problem u istraživanju antičke historiografije na južnoslovenskom prostoru, i šire u regionu, predstavlja pitanje poznavanja Ilira, njihove kulture i jezika, zasnovano na dvjema grupama izvora: arheološkim nalazima i zapisima grčkih i rimskih hroničara. Sami Iliri nijesu ostavili tragove svoga pisma, a nema ni ilirskih tekstova pisanih grčkim i latinskim jezikom. Smatra se da su Grci i Rimljani, najčešće, tendenciozno pisali o ilirskim i drugim starobalkanskim plemenima, zbog če-

Pogled sa tvrđave na selo Medun (foto V. Ilinčić)

stih sukoba i ratova sa njima, smatrajući ih Varvarima, tako da se za najpouzdanije izvore smatraju ostaci materijalne kulture.

Ni do današnjih dana nauka nije odgonetnula granice ilirskog etničkog elementa na Balkanu, ni prostorno ni vremenski, pa ni na teritoriji današnje Crne Gore.

Najstarije podatke o Ilirima dao je grčki pjesnik Alkmana (VII vijek pr. n. e). Ovi podaci, kao i kasniji zapisi grčkih pisaca iz VI vijeka pr. n. e., vrlo malo ukazuju na lokaciju pojedinih ilirskih plemena. Oko 500. godine prije n. e. grčki logograf Hekatej iz Mileta u svom „Opisu zemlje” (Periegesis), prvi put pominje ilirska plemena Liburne, Mentore, Histre i druga, koja više ne nalazimo u pisanim izvorima.

Za poznavanje onovremene ilirske obale Jadrana izuzetno je značajan jedan drugi putopis, poznat kao Periplus, nastao sredinom IV vijeka pr. n. e., nepoznatog autora, nazvan Pseudo-Skilaks. Prema njemu, Iliri se na sjeveru graniče sa Liburnima, koje pogrešno ne ubraja u Ilire, navodeći da su se na jugu prostirali do Haonaca u današnjoj Albaniji. On je pisao da se Iliri dijele na više plemena, a ne da se radi o jednom malom plemenu kako su tvrdili pojedini grčki pisci poslije njega.

Što se tiče Skadarskog basena, u njemu su živjeli Labeati (Labeates), ilirsko pleme po kojem je i jezero dobilo ime (Lacus Labeatis). Prema rimskom historičaru Tit Liviju (59. g. pr. n. e. – 17. g. n. e.) u zemlji Labeata nalazili su se gradovi Scodra (Skadar) i Meteon (Medun). Odmah u susjedstvu sjevernije živjeli su Dokleati, čiji je centar bila Dokleja (Doclea) u blizini današnje Podgorice. Antička Duklja je dobila i ime po ovom plemenu.¹

¹ Vidjeti opširnije: Žarko Šćepanović, *Kratka istorija Crne Gore (od najstarijih vremena do 1796. godine)*, Podgorica, 2002, 11–15.

Pogled sa gornje tvrđave na donji dio grada i današnji Muzej (foto V. Ilinčić)

Na teritoriji današnje Crne Gore, u unutrašnjosti, nalazi se Meteon (Medun). Tip i konstrukcija gradskih zidina ukazuju da grad potiče iz III vijeka pr. n. ere.

Značaj ilirsko-helenističkog Meduna može se odrediti od IV vijeka pr. n. e. do 167. godine pr. n. e., jer je u vremenu Rimljana bio vojna stanica, odnosno vojna osmatračnica važne komunikacije Podgoričko-skadarskim basenom.

Grad Medun je podignut na jednom uzvišenju, na prevoju između dva veća brda, u oblasti ilirskog plemena Labeata. Danas je to središnji dio brdskog plemena Kuča. Uzvišenje na kojem je nastao grad nepravilnog je oblika, mada, gledan iz daljine, ima kupasti oblik. Sa tri strane je skoro nepristupačan, a sa četvrte, pristupačnije, pravljen je put i jedini prilaz gradu-tvrđavi.

Medun se u istorijskim izvorima prvi put pominje za vrijeme III rimsko-ilirskog rata 168. godine pr. n. ere. U Medunu su tada zarobljeni žena, sin i brat kralja Gencija.

Pored Meduna, u Skadarskom basenu postojalo je više utvrđenja i gradina iz doba države Ilira. Jedan od poznatijih je Samobor (Kaljaja Samoborit) koji se razvio na teško pristupačnom brežuljku na obali Skadarskog jezera. O Samoboru nema pisanih podataka, već se na osnovu arheoloških ostataka vremenski i kulturno određuje da je u njemu život bio intenzivan u razdoblju od 225. do 100. godine pr. n. e.

Iz posljednjih vjekova stare ere o Ilirima postoje pisani podaci, mada oskudni, koji ukazuju da su bili preovladavajuće stanovništvo u Skadarskom basenu i na teritoriji današnje Crne Gore.

ИЗГЛЕД ТВРЂАВЕ СА СЕВЕРНЕ СТРАНЕ ИЗ 1876 г.
(гравира пруског капетана Хатера)

ДЕЛНОЈ КУЋИ ОПТИЧНИ ТЕЛЕГРАФ
СЕ УПОТРЕЂИВАО ОД ХVII В.)

Evidentno je, prema istorijskim izvorima, da su plemena, odnosno njihova aristokratija bliža jadranskoj obali i oko Skadarskog jezera, bila pod uticajem grčke kulture. U grčkim kolonijama i emporijama-trgovima bila je prisutna i helenizacija.

Iliri su dugo pružali otpor Rimljanima, ali je poslije pada Makedonije i Grčke (146. pr. n. ere) ilirski otpor bio osuđen na propast. Posljednji veći otpor Ilira bio je u vrijeme Batonovog ustanka (6–9. godine). Prodom Rimljana uporedo je nametana i njihova kultura. Iliri su počeli postepeno prihvatati rimske običaje i latinski jezik. To je posebno bilo izraženo u primorskim gradovima, dok se u unutrašnjosti više i duže zadržao tradicionalni način života. Pored većih gradova, postojala su i manja rimsko-ilirska naselja.

Poslije Dioklecijanovih reformi Rimskog carstva (297. godine), od provincije Dalmacija formirana je zasebna provincija Prevalis (Prevalitana) sa administrativnim sjedištem u Skadru. Teritorija današnje Crne Gore ušla je u sastav ove provincije.

Najznačajnije urbano naselje za vrijeme rimske vladavine bio je grad Dokleja (Doclea), koja se nalazila u oblasti ilirskog plemena Dokleata. Dokleja je bila potpuno urbanizovano naselje, sa gradskim ulicama, forumom, palatama, hramovima, kupatilima. Stanovnici su joj uglavnom bili romanizovani Iliri. Dokleja je izgrađena na ušću Zete u Moraču, na rimskom putu „Narona-Scodra”. U istorijskim izvorima

Današnji izgled tvrđave Medun (foto V. Ilinčić)

ИЗГЛАД ТВРЂАВЕ СА УНУТРАШЊЕ СТРАНЕ ИЗ 1876 Г

(гравира Хатора : Предаја Медуна и улазак црногорске војске у град. Предпоставка је да је у Доњем граду извршена предаја.)

pominje se dosta kasno, u II vijeku kod Ptolomeja, mada je status municipija stekla krajem I vijeka. Medun je u vrijeme Rimljana imao sporednu ulogu, kao vojno utrdjenje i vojna osmatračnica i predstraža Dokleje, kao i za kontrolu važne komunikacije koja je prolazila kroz Duklju od Narone do Skadra.²

U vrijeme velike seobe naroda u VI i VII vijeku, Sloveni su naselili ove krajeve. Posebno ih je privlačila oblast oko Skadarskog jezera i Zetsko-bjelopavlička ravnica, kao i antički gradovi, među kojima posebno – Duklja i Medun. Medun poslije slovenskog naseljavanja pominje se u vrijeme vladavine Nemanjića i srpskih despotata, ali je tada imao sporednu ulogu i uglavnom vojni značaj. U tom periodu, do dolaska Turaka, na značaju dobijaju gradska naselja u Primorju i dolini Tare i Lima, na sjeveru današnje Crne Gore. Medun je više poznat za vrijeme srpskog despota Đurđa Brankovića i srpskog feudalnog velikaša Stefana Vukčića. U godini 1452. pominje se da vlada Medunom neki Miloš (vjerovatno iz vlastelinske porodice Biomuže-

² Isto, 17–43.

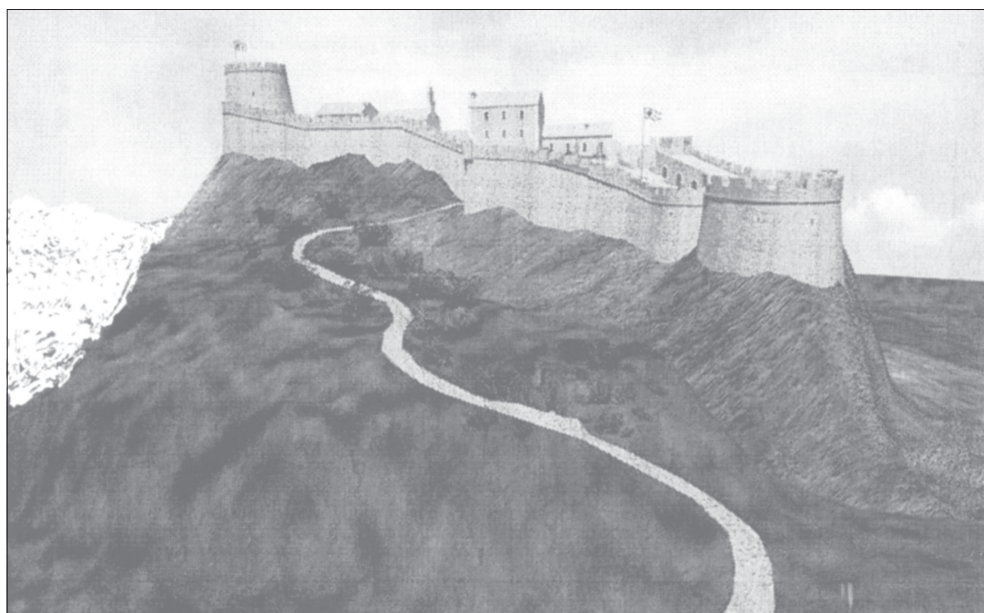
Pogled sa tvrđave Medun na Podgoričko-skadarski basen (foto V. Ilinčić)

vići ili Belmuževići), koji su predali Medun Stevanu Crnojeviću koji je postao oblasni gospodar u Zeti i bio jedno vrijeme mletački vazal. Turci su konačno osvojili Medun 1457. godine.³

Kasnije su Kući nekoliko puta u borbama privremeno oslobađali Medun. Turci su Medun upisali u deftere kao selo i burg i imao je samo 15 kuća 1485. godine, a u vrijeme popisa iz 1582. godine, islamizacija stanovništva je poprimila bila veće razmjere. Medun je bio muslimansko naselje sa samo dvije hrišćanske kuće, a neki od tih muslimana bili su konvertiti u prvoj generaciji. Međutim, tek u XIX vijeku, poslije oslobodilačkih ratova i Bitke na Fundini (takođe u Kućima iznad Podgorice avgusta 1876. godine) iste godine 11. oktobra Medun je oslobođen od Turaka. U tim borbama jednim odredom crnogorske vojske komandovao je glasoviti junak iz Kuća Marko Miljanov Popović, rođen u istoimenom selu (Medun) blizu tvrđave.⁴

³ Konstantin Jireček, *Istorija Srba*, II knjiga, Beograd, 1952, 389–390; Jagoš Jovanović, *Istorija Crne Gore*, Podgorica, 1998, 45.

⁴ Vidjeti: Bogumil Hrabak, *Podgorica do početka XIX vijeka*, Beograd, 2000, 92; Vidjeti opširnije o oslobodilačkim ratovima i oslobađanju Meduna 1876. godine: J. Jovanović, *Istorija Crne Gore*, nav. djelo.

Animacija restitucije izgleda tvrđave Medun iz XVII i XVIII vijeka po idejnom projektu udruženja „Medun” projektanata Predraga, Vladimira i Vojislava Petrovića

U vrijeme viševjekovne turske vlasti Medun je, takođe, uglavnom bio vojno utvrđenje i osmatračnica važne komunikacije koja je išla od Skadra preko Podgorice i Nikšića prema Hercegovini i Dubrovniku. U zavisnosti od vojnih prilika i ratova, Medun je imao i takav značaj. Za Kuče i okolna brdska i albanska plemena uvijek je predstavljao glavno trgovačko središte.

Medun kao grad i Kuči kao pleme kroz istoriju su, pored navedenog, karakteristični i po stanovništvu. Kroz istoriju, a i danas, etnički su mješovito stanovništvo jer na ovoj plemenskoj teritoriji žive i Albanci. Etničku raznolikost pokazuju i turski defteri s kraja XV vijeka.⁵

Plemenske i običajne norme u Kućima bile su, i još uvijek su jake. Kuči su jedinstveno pleme na Balkanu sa tri konfesije. Njihovo jedinstvo, međuvjerski i nacionalni sklad ne počivaju na porijeklu, već na dugoj tradiciji, poštovanju drugih i kumovskim i komšijskim dobrim odnosima, a i međusobnim bračnim vezama.⁶

U podnožju medunske akropole, u donjem dijelu grada, koji se još naziva Počivalo, u zgradi koja je za vrijeme Turaka služila za potrebe sudske vlasti, a u kojoj je u poznim godinama života boravio Marko Miljanov, najpoznatiji žitelj Meduna druge polovine XIX vijeka, sada je smješten Muzej. Muzej je memorijalnog karaktera,

⁵ Vidjeti opširnije: *Istorija Crne Gore*, knjiga treća, tom prvi, Titograd, 1975, 67–71.

⁶ Vidjeti: Mirko Barjaktarović, *Sreten Vukosavljević o balkanskim plemenima*, Zbornik radova sa Simpozijuma o naučnom djelu Sretena Vukosavljevića, Prijepolje, 1973, 53–61.

posvećen Marku Miljanovu Popoviću. Otvoren je 1971. godine i ima stalnu muzejsku postavku.⁷

Može se iz izloženog zaključiti da je Medun danas važan arheološki lokalitet i kulturno-istorijski spomenik koji je imao burnu i dugu istoriju i da predstavlja jedno od najstarijih gradskih naselja i utvrđenja iz antičkog perioda. Međutim, do danas nijesu praktično vršena naučna istraživanja, osim pojedinih opservacija.

Pojedini entuzijasti i ljubitelji prošlosti ovog kraja i antičke i srednjovjekovne kulture imaju i svoje udruženje sa istim nazivom – „Medun”. Oni svojim sredstvima pokušavaju da revitalizuju medunski kompleks uz pomoć i sinhronizaciju sa drugim društvenim subjektima. Zaista, treba osmisliti ideje i podržati ih, kako bi ovaj zanimljivi i nesumnjivo značajni kulturni i praiistorijski lokalitet dobio na pravom naučnom, kulturnom i istorijskom značaju.⁸ Naučnim istraživanjem i valorizacijom naučnih otkrića, uz revitalizaciju medunske tvrđave, sa muzejom u ruralnom ambijentu, ovaj kompleks bi predstavljao posebnu kulturnu, naučnu i turističku atrakciju.

LITERATURA

- [1] Žarko Šćepanović, *Kratka istorija Crne Gore (od najstarijih vremena do 1796. godine)*, CID, Podgorica, 2002.
- [2] Konstantin Jireček, *Istorija Srba*, II knjiga, Nolit, Beograd, 1952.
- [3] Jagoš Jovanović, *Istorija Crne Gore*, CID, Podgorica, 1998.
- [4] Bogumil Hrabak, *Podgorica do početka XIX vijeka*, Stručna knjiga, Beograd, 2000.
- [5] *Istorija Crne Gore*, knjiga treća, tom prvi, Titograd, 1975.
- [6] Mirko Barjaktarović, *Sreten Vukosavljević o balkanskim plemenima*, Zbornik radova sa Simpozijuma o naučnom djelu Sretena Vukosavljevića, Dom revolucije, Prijepolje, 1973.
- [7] Zdravko N. Ivanović, *Medun kroz vjekove*, istorijsko-urbani pregled, Geografski institut Filozofskog fakulteta u Nikšiću, Nikšić, 2006.
- [8] Za ovaj rad korišćen: *Idejni (preliminarni) projekat restitucije izgleda iz XVII i XVIII vijeka revitalizacije tvrđave Medun-Udruženja Medun*, izradio Polis D. O. O. za projektovanje, inženjering i izvođenje, Beograd, projektanata Predraga, Vladimira i Vojislava Petrovića, rad nepublikovan.

⁷ Zdravko N. Ivanović, *Medun kroz vjekove* (istorijsko-urbani pregled), Nikšić, 2006, 182.

⁸ Za ovaj rad korišćen: *Idejni (preliminarni) projekat restitucije izgleda iz XVII i XVI-II vijeka revitalizacije tvrđave Medun – Udruženja Medun*, izradio Polis D. O. O. za projektovanje, inženjering i izvođenje, Beograd, projektanata Predraga, Vladimira i Vojislava Petrovića.